

Teremtés ünnepe

5 Móz 30, 15-19

Lásd, én ma eléd adtam az életet és a jót, de a halált és a rosszat is. Ezért parancsolom ma neked, hogy szeresd az Urat, a te Istenedet, járj az ő útjain, tartsd meg parancsolatait, rendelkezéseit és törvényeit, és akkor élni és sokasodni fogsz, mert megáld téged az Úr, a te Istened azon a földön, amelyre most bemégy, hogy birtokba vedd. De ha elfordul a szíved, és nem engedelmeskedsz, hanem eltántorodsz, más isteneket imádsz és azokat tiszteled, kijelentem nektek már most, hogy menthetetlenül elvesztek. Nem éltek hosszú ideig azon a földön, ahova most átkeltek a Jordánon, hogy bemenjetelek oda, és birtokba vegyétek. Tanúul hívom ma ellenetek az eget és a földet, mert elétek adtam az életet és a halált, az áldást és az átkot. Válaszd hát az életet, hogy élhess te és utódaid is!

Az előbb felolvasott ige annyira világosnak tűnik, annyira logikusnak, követhetőnek következetesnek, pedagógiaiilag félreérthetetlennek, hogy az már gyanús. Gyanúsán egyszerű: Ezt tegyétek és élni fogtok. Pont. Két választásod van: Az élet és jó, vagy a halál és rossz. Pont. Válaszd hát az életet! Felkiáltójel! Miért problematikus ez? Miért gyanúsán egyszerű?

Ha dramaturgiai szempontból nézzük az Ószövetséget kicsit közelebbről, amiben ez az ige, és ehhez hasonlók gyakran előfordulnak, akkor láthatunk benne egy Istent, aki egy személyben játssza az összes istenszerepet. Mert míg a politeista, többistenhívő népeknél az egyik isten teremt, egy másik rombol, külön istene van a nemzet megvédésének, és külön istene a minden nemzetet érintő törvényeknek, illetve az olyan személyes ügyeknek, amelyekkel az emberek kisebb védő szellemekhez vagy házi istenekhez fordulnak általában, Izrael Istene minden szerepet egy személyben játszik. A teremtéstörténetben világteremtő, de nem sokkal később a Noé bárkájának történetében már ugyan ennek a világnak a rombolója, amely rombolás még többször is megnyilvánul Sodoma és Gomoránál például. Aztán vezető lesz belőle, aki Ábrahámot és népét vezeti, majd egy harcos szabadító, aki felveszi a harcot az akkor ismert ókori világ legnagyobb birodalmának, Egyiptomnak uralkodójával, a fáraóval is. Nem Izrael veszi fel a harcot, nem is ők kezdenek el szervezkedni, Isten szervezi be Mózeset, de Mózes közvetlenül nem kezdeményez harcot, Isten küldi el a csapásokat, majd kivégző angyalát az Egyiptomiak elsőszülöttjei ellen, illetve nem a zsidók veszik fel a harcot a Vörös-tengernél, hanem Isten, mint egy hadvezér zúdítja nyakukba a vizet. Majd az Úr győztes hódítóként áll népe mellé a honfoglalásnál, aztán a prófétákon keresztül Atyaként szól a népéhez, később Bíró, sőt Király is. Egészen a királyok koráig némileg logikusan követhető az „Ezt tedd és élni fogsz

tendencia”, illetve az ezzel kapcsolatos Deus ex machina, Isteni közbenjárás a történetekben. Vagyis, ha a zsidók jól viselkedtek Isten melléjük állt, ha rosszul megbüntette őket. „Ezért parancsolom ma neked, hogy szeresd az Urat, a te Istenedet, járj az ő útjain, tartsd meg parancsolatait, rendelkezéseit és törvényeit, és akkor élni és sokasodni fogsz, mert megáld téged az Úr, a te Istened azon a földön, amelyre most bemégy, hogy birtokba vedd. De ha elfordul a szíved, és nem engedelmeskedsz, hanem eltántorodsz, más isteneket imádsz és azokat tiszteled, kijelentem nektek már most, hogy menthetetlenül elvesztek. Nem éltek hosszú ideig azon a földön, ahova most átkeltek a Jordánon, hogy bemenjetelek oda, és birtokba vegyétek.” Ez egy ideig működik, de aztán mintha megváltoznának a dolgok. Asszíria, Babilónai, a Perzsa birodalom, a Görögök, és a Rómaiak megfordítják ezt a képet. Azok a típusú vezető, győztes, harcias hadvezér és királyi isteni közbenjárások, amelyeket az „Ezt tegyétek és élni fogtok típusú” ígérek után a zsidók reméltek és vártak: késett. Hiába tudták azt, hogy ”Ezt tegyék, és élni fognak” egy katonai sikereket támogató, vagy magára vállaló, szabadító Isten nem lépett közbe már egy ideje, illetve meg sem született messiásként. Isten addig ismert szerepeit nem játszotta tovább, látszólag nem lépett színre ezekben.

Izrael katonai győzelmeinek mindig volt egy másodlagos hatása, illetve értelme, mégpedig bizonyítani azt, hogy Izraelnek igazi Istene van, vagyis, hogy Izrael istene az igazi. Ez a helyzet lett bizonytalan akkor, amikor dramaturgiai szempontból nem jött el az isteni közbenjárás sok-sok nehéz helyzetben megoldást hozni, átfordítani azokat, és happyendet csinálni belőlük. Ez egy iszonyú nagy drámai feszültség! Mert ahogy telik az idő, és egyre jobban késik a szabadítás, az isteni közbenjárásról, és az ezzel járó katarziszról egyre durvábbak az elképzelések, és várakozások, azzal kapcsolatban, hogy hogyan is lesz, milyennek kell lennie, mennyire harciasnak, pusztítónak? Sőt, sok idő után a várakozások apokaliptikus méretű elképzeléseket ölthetnek és öltöttek.

A kérdés az, hogy gondolkodhat-e saját magáról Isten másképp? Meggondolhatja-e magát? Feltűnhet-e egy teljesen új szerepben? Mármint úgy, hogy nemcsak azzal bizonyíthatja igaz Istenségét, ha egy népnek csatát nyer? Gondolkodhatunk-e róla mi másképp? Hogyan oldódik meg a drámai feszültség?

Ezt tegyétek és élni fogtok! Gondolkozhatunk-e erről más dimenzióban, mintsem kizárólagosan abban az egyszerű, és látszólag egyértelmű keretben és logikában, hogyha megtartjuk Isten törvényeit, akkor minden szép és jó lesz?

Ha nem harcosként, akkor hogyan jelenik meg a Teremtő a teremtenyei között? Hogyan van jelen? Miben nyilvánul meg? Miből lehet tudni, hogy ő az igazi, hogy ez az isten, a mi Istenünk valóban Isten? Egy ideje sokat foglalkozom ezzel, mivel a doktori kutatási témám a Deus ex machina. Ha nem harcosként mutatkozik meg az Isten, akkor hogyan? Az

Ószövetség feszültségét tudja-e oldani az Újszövetségben megjelenő Isten Jézus szerepében? Hogyan oldja azt a bizonytalanságot, és feszültséget, amelyben a zsidók és a világ által tapasztalt szenvedés felülír, megkérdőjelez minden logikus és egyszerű isteni ígéretet? Miben reménykedhetünk mi, akiket az „Isten láthatatlansága tönkretesz, kicsinál.” Bonhoeffer szavaival élve.

Két dolgot említenék arról, hogy hol és milyen szerepben láthatjuk Istent. A Deus ex machina az ókori görög drámákban egy olyan elem, amely segítségével a színpadra emelik a nehéz, komplikált, igazságtalan vagy kilátástalan helyzetben megoldást hozó „istent”, amely megoldás sokszor nem mentes a szenvedéstől és fájdalomtól sem. A deus lehet bármi, illetve bárki, aki megváltoztatja a szituációt: egy királyi hírnök, aki egy levéllel mindenkit megment a pusztulástól, egy új és váratlan szereplő vagy egy mágikus eszköz, ami időközben előkerül, vagy egy ténylegesen kozmikus és földön kívüli élőlény, vagy maga Isten. Tulajdonképpen bármelyik szereplő bármikor eljátszhatja ezt a szerepet. Meglepő ebbe belegondolni. Dorothee Sölle német evangélikus teológus szerint: „Isten – a szó szoros értelmében – tényleg nincs jelen a világban, hanem Krisztus által. Krisztus pedig úgy lehet jelen közöttünk, ha valaki Isten helyett vagy istenien cselekszik. Az embereknek felelőssége úgy élni és viselkedni, hogy általuk váljon láthatóvá és érzékelhetővé Isten, amelyet úgy érhetünk el, ha Krisztushoz hasonlóan bánunk egymással. Ez nem helyettesíti Istent, hanem közvetíti, és ezáltal közvetlenné teszi őt. Így arra vagyunk hivatottak, hogy azt csináljuk, amit Krisztus is csinált, vagyis játsszuk el Isten szerepét a tehetetlenség helyett. Legyünk egymás istenei, krisztusi mintára.” Tehát a teremtny láthatóvá teszi a teremtőjét ezen a világon azzal, ahogyan él. Gondolok itt ilyenekre: „Mert éheztem, és ennem adtatok, szomjaztam, és innom adtatok, jövevény voltam, és befogadtatok, mezítelen voltam, és felruháztatok, beteg voltam, és meglátogattatok, börtönben voltam, és eljöttetek hozzám.” De gondolok itt olyanokra is, hogy nem alkuszunk meg és tűrjük az embertársainkat elnyomó rendszereket, nem nézzük tétlenül, ahogyan szinte bármit megtehetnek velünk, és nem élünk úgy, mintha semmi szabadságunk nem lenne a változásra és változtatásra. Éljük krisztusian bátran a tehetetlenség helyett! Persze könnyű ezt mondani, főleg akkor, amikor egy világjárvány közepébe csöppentünk, és pont most is mindenki azzal van elfoglalva, hogy: Mit tegyünk, és mit ne tegyünk, ha élni akarunk. Ráadásul ezen a ponton még senki nem biztos semmiben, és nagy a bizonytalanság, hogyha ezt meg azt megteesszük, akkor biztosan életben maradunk-e? Érdekes, hogy a természetes haláltól sokkal jobban félünk, mint attól, hogy úgy élünk, olyan életminőségben, amit nem lehet életnek nevezni, maximum túlélésnek, és elvesztegetjük életünk kisebb-nagyobb részét felszínes, élettelen dolgokra, vegetálásra. Amikor minden ennyire bizonytalan, egy napot is pazarlás elvesztegetni, és sokkal ijesztőbb életben lenni és nem élni, mint természetes halállal meghalni.

Jelen pillanatban kicsit apokaliptikus kezd lenni a világhangulat, valószínűleg azért, mert a szenvedés nem csak az egyes embert, hanem tömegeket érint. A katarzishoz már az ókori görög drámákban is tragédia kellett, fájdalom és szenvedés. Tehát a változáshoz elengedhetetlen a szenvedés? A kérdés mostanában az, hogy ebben a helyzetben remélhető-e az, hogy az értelmetlennek tűnő kínok tulajdonképpen teremtő erővel bírnak? A krízis a mentális egészség fordulópontja, Janus-arcú. Veszély, de esély is egyben. Kimenetele különböző. Ha megoldódik, kreatív vagy produktív, mert új, fejlettebb egyensúlyi állapot elérését eredményezi (erőforrás).

„Halj meg és létezz” írja Goethe. Bele kell halni? Nagyon úgy néz ki, hogy még a testet öltött Istennek is. Igen. Még ő sem spórolhatta meg. A feltámadásához neki is szenvednie kellett. Ha neki is, akkor mi mégis mit remélünk? Hogy szenvedés nélkül változunk? Hogy szenvedés nélkül támadunk fel? Hogy anélkül lesz mennyei az élet? Dorothee Sölle szerint: „ahogy egy darab kenyér meggyőzhet bennünket Istenről, a fájdalom szentség, Isten jelenlétének jele. Hogyan közelíthetjük meg a fájdalmainkat úgy, hogy ne értelmetlen vesekőként kínozzanak, hanem vajúdási fájdalomként, amely egy új létezést készít elő. Milyen lenne a fájdalom teológiája, amely nem veszik bele és nem rágódik a teodicea azon kérdésén, hogy a hatalmas és jóságos Isten hogyan engedheti meg, hogy rossz dolgok történjenek meg jó emberekkel? Szükségünk van a fájdalom eltérő teológiájára. Ekkor az a kérdés merül fel: Hogyan szenvedjünk úgy, hogy szenvedésünk a születés fájdalmává váljon?” Amiből valami új születik?

Amikor Jézussal az úrvacsora szentségében egyesülünk, akkor nem dicsőségével, hanem a megtört testével és vérével egyesülünk. Szünetére emlékezünk, ebben leszünk egyek vele. Ebben adja oda magát nekünk. És ha megint feltesszük a kérdést, hogy hogyan jöhet Isten közénk úgy, hogy változást hozzon, úgy, hogy új dolgok szülessenek, akkor erre a másik válaszom az, hogy a szenvedésben. Ez egy örök, de az ószövetségi elvárásokhoz képest egy újszerű dimenzió. Mert szinte az ellenkezője az, amit az ember, aki Istenben hisz elvár, hogy majd a hitért cserébe nem esik bántódása. Ez nem egy harcos, vagy üzletember Isten, aki, ha jók vagyunk cserébe megcsinálja helyettünk a dolgokat. Hanem egy világ, amely szenvedéssel teli, és ez Isten jelenlétének a jele, amelyben Isten ad egy szituációt, amire nekünk válaszolni kell, amelyben mi változhatunk, és harcolunk az életünkért, hogy éljünk, hogy igazán éljünk. Ez esély. És amikor az éppen apokaliptikus hangulatban lévő világon szétnézek, akkor azt látom, hogy mindig van esély. A szenvedés nélkül még Jézus sem támadt fel. A hatalmát pedig, amellyel erre képes volt nem tartotta meg magának. Hanem szétosztotta közöttünk Szentleke által. Ezért ez akkor is esély, ha veszélyes. Ebben reménykedhetünk, és a „remény nem csal meg.” Ámen.

Gombkötő Beáta